

ישיבת הר עציון בית מדרש האלקטרוני (ב.מ.א.)
*****
הפטרת השבוע

סידרת שיעורים ע"י הרב יהודה שביב
*****

הפטרת ויחי

שתי צוואות (מל"א, ב', א-יב)

א. חתימות

"ויקרבו ימי דוד למות" - כך פותחת ההפטרה. משפט המזכיר את האמור בפסוק השני
בפרשה: "ויקרבו ימי ישראל למות" (1).

מיהם של שני חותמי תקופות קרבים לקיצם; יעקב חותם את תקופת האבות, ודוד
חותם את תקופת הבנים הכובשים ומתנחלים. דוד חותם תקופה שראשיתה בימי יהושע - ימי
ראשית הכיבוש, הנשלם ע"י דוד. מכאן ואילך מתחילה תקופה חדשה - תקופת הביית.

ב. צוואות

דרכו של עולם שדור הולך מצווה לדור הבא. וקל וחומר הדברים כשהדור ההולך
חותם תקופה, והדור הבא פותח תקופה חדשה. בצוואות מעין אלו יש עניין לדורות, ודאי
שיהיו בהן דברי סיכום לתקופה הנחתמת והדרכה לקראת התקופה הנפתחת. אבל אצל אבות
האומה - יעקב ודוד, יש עניין לדורות גם בחלק האישי שבצוואה. גם יעקב וגם דוד מבקשים
מהבן הקם תחתם, לעשות את שאין ביכולתם הם לעשות. כך משביע יעקב את בנו יוסף
שידאג להעלות את גופתו לקבורה באחוזת הקבר המשפחתית בארץ ישראל, וכך גם מצווה
דוד את בנו שלמה לגמול ליואב ושמעי כרעתם ולברזילי כטובתו. אותו גמול שנבצר, כנראה,
מדוד לגמול להם.

שניהם - יעקב ודוד - שוזרים בדבריהם פרק מן הקורות אותם, פרק שיש עימו גם
חשבון נפש מסויים. יעקב מספר ליוסף "ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען... ואקברה
שם בדרך אפרת..." (מ"ח, ז). ודוד מספר על מעשיהם של יואב, ברזילי ושמעי. אצל דוד מובן
מאד ההקשר בין החלק האישי להדרכה לדורות. לא כן אצל יעקב, ואכן פרשנים רבים
התחבטו במציאת ההקשר. ואפשר שאין קשר, אלא שהאדם מבקש לפני מותו לפרש, באזני
הקרוב לו, כמה מפרשיות חייו הנראות סתומות ולא מובנות.

ג. בין צוואה לצוואה

יש בזו מה שאין בזו, ובזו את שאין בזו. את הדבר היותר צפוי לצוואה מצינו אצל דוד
ולא מצינו אצל יעקב, והוא: הדרכה לשמירת התורה והמצוות: "ושמרת את משמרת ה'
א-להיך ללכת בדרכיו לשמר חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה" (ב, ג). בזה
אחז דוד במידתו של אבי האומה, אברהם, שכך העיד עליו הקב"ה: "כי ידעתיו למען אשר
יצוה את בניו ואת אחרי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית, י"ח, יט).
מפליא הדבר שלא מצינו את יעקב מצוה כך את בניו. מסתבר שהשמיע דברים מעין אלו באזני
הבנים, אבל התורה לא ראתה לנכון להזכיר זאת (2).

מאידך, מצינו דברים בצוואת דוד שכיוצא בהם לא מצינו ביעקב, ויפה שלא מצינו,
שכן קשים הם לנו במבט ראשון. הכוונה היא לחלק הצוואה בו מצוה דוד לנקום ביואב שר
הצבא ובשמעי בן גרא. וכבר נתחבטו ראשונים בדבר, ראה דבריהם של הרד"ק ור"י אברבנאל.

ד. אחרונה לקיום הראשונה

לכשנתבונן היטב נראה כי גם דבריו של יעקב וגם של דוד באו לקבוע ולייצב את
ההנהגה בידי הראוי לה. אצל דוד הרי זה ברור, שכבר בפרק הקודם במלכים (3) ביקש
להמליך את שלמה בחייו על ישראל ועל יהודה, כדי שתיקבע מלכותו לעיני כל, ולא יהיה

מערער. אף יעקב מבקש להכתיר מי מבניו למנהיג, ולאחר שהוא פוסל את שלושת הראשונים בזה אחר זה (4), הוא קובע לגבי הרביעי: "יהודה אתה יודוך אחיך... ישתחוו לך בני אביך" (מ"ט, ח). ולא רק מנהיג לשעה אלא לדורות: "לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו" (שם, י).

נראה שדברי דוד הנראים להיות מחרידים לא באו אלא כדי להגשים את ברכת נבואת הזקן. שהנה דוד מדריך את בנו הצעיר שלמה, כיצד תיכון בידו המלכות, ולא יסור שבט מיהודה. וההדרכה נאמרת בשני אופנים: בדרך החיוב ובדרך השלילה. בדרך החיוב: "ושמרת את משמרת ה' א-להיך... למען יקים ה' את דברו... אם ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני באמת בכל לבבם ובכל נפשם... לא יכרת לך איש מעל כסא ישראל". ובדרך השלילה, ע"י הקפדה יתירה על אותם גורמים העשויים לערער את מלכותו, ואולי אף סילוקם (5). הם אותם גורמים שדוד כבר נכוה מהם - יואב ושמעי. אך ההפטרה מסתיימת בקביעה: "ותכן מלכתו מאד".

אצל דוד נתקיים "לא יסור שבט מיהודה", ואילו אצל בנו קיווה דוד למימוש המשך הנבואה: "עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים".

ה. המנהיגות - ליהודה

באמת בפרשה עדיין לא הוכרעה פרשת המנהיגות, שאם גם מתוך הברכות לכל האחים נראה כי המנהיגות ליהודה, הרי הברכה הנפרדת ליוסף ולשני בניו מראה כי עדיין אפשר שיוסף הוא מנהיג הבית. ואכן עם פטירתו של יעקב יוסף הופך להיות לגדול הבית ללא עוררין, ומשסיימה הפרשה לעסוק ביעקב עוסקת היא ביוסף; ובפטירתו היא חותמת. לכך נדרשת ההפטרה לברר כי לדוד ולביתו המנהיגות והמלוכה.

ה. מחברון לירושלים

תחנתו האחרונה של יעקב בחברון היתה, במערה אשר בשדה המכפלה.

שם בחברון היתה תחנתו הראשונה של דוד כמלך, וממנה נתעלה ועלה עד לתחנתו האחרונה בירושלים, ושם מנוחתו כבוד - "ויקבר בעיר דוד".

הערות:

(1) ובמדרש מצינו: "נאמרה קריבת ימים בבחור שבאבות ובבחור שבנביאים ובבחור שבמלכים (בחור = נבחר). בבחור שבאבות - זה יעקב... בבחור שבמלכים זה דוד" (ראה ההוספות בראשית רבה לפרשת ויחי, במהדורת מירקין).

(2) את שהחסירה התורה השלימו חכמים במדרשים שונים.

(3) פרק המשמש כהפטרת חיי-שרה, ראה עיוננו להפטרה זו. שם נראה כאילו ביקשו חכמים להעמיד זו מול זו: שלוות בית האבות מול מהומת ארמון המלוכה. משהו מעין זה אולי גם בהפטרנו לעומת הפרשה: שלוות מיתתו של יעקב שמיטתו שלימה, לעומת דבריו של דוד ערב מותו, הרחוקים מאד משלווה. על כך מעידה אף העובדה שהוא מדבר אך אל בנו האחד, למרות שבנים רבים נתן לו ה', לעומת יעקב שבניו עוטרם את מיטתו כשתילי זיתים. הקשר בין ההפטרות יש בו כדי להצביע גם על קשר בין שתי הפרשיות. קשר הנרמז גם בשמן הקרוב: חיי-שרה; ויחי. בשתיהן ציווי המחוזק בשבועה חמורה; בראשונה אברהם משביע את עבדו לבל יגרום לכך שבנו ירד מן הארץ. ובשנייה יעקב השרוי בגלות משביע את בנו לבל יקברהו בגלות, אלא יוליך עצמותיו למערת המכפלה, זו שנרכשה לאחוזת קבר בפרשת חיי-שרה.

(4) מלמד שאף לו אין נחת שלימה (כפי שהציעו כמה מפרשני ההפטרה, ראה ר"י יעקובסון).

(5) נחלקו ראשונים במשמעות המדוייקת של דברי דוד. וראה דברי האברבנאל והמלבי"ם הסבורים שלא ציווה דוד להרוג את השניים.

*****

כדי להרשם יש לשלוח בקשה לכתובת

MAJORDOMO@ETZION.ORG.IL

עם התוכן:

. GET YHE-TEST H-SUBSCRIBE

קיימת גם מערכת שיעורים באנגלית. כדי לקבל רשימת השיעורים, יש לשלוח בקשה לכתובת:

LISTPROC@JER1.CO.IL

עם התוכן:

. INFO YHE-ABOUT

בשאלות אפשר לפנות למשרד הישיבה 02-9931-456 ולבקש את משרד האינטרנט, או לכתוב

כתובת YHE@JER1.CO.IL

*****

כל הזכויות שמורות 1997 ישיבת הר עציון